

 : 10.22034/MCAL.2025.22768.2471

Analysis of the characters in the short story collection "The Tigers on the Tenth Day" based on Maslow's hierarchy of needs

Sajed Zare*, Associate Professor, Department of Arabic Language & Literature, Yazd University, Yazd, Iran.

Mahboobeh Nazar Nadooshan, M.A student of Arabic language & literature, Department of Arabic Language & Literature, Yazd University, Yazd, Iran.

Received: 2025/02/10

Accepted: 2025/10/19

Introduction

Psychology encompasses numerous branches and theoretical perspectives, among which the behavioral approach holds significant importance. This perspective, largely influenced by figures such as B.F. Skinner and John B. Watson, emphasizes observable behaviors and external stimuli. However, in response to the limitations and criticisms of this approach, particularly its neglect of internal psychological states, alternative theories emerged. One such influential alternative was the humanistic psychological approach, developed by Abraham Maslow. In contrast to behaviorism and psychoanalysis, Maslow proposed a more holistic view of human motivation and well-being. His hierarchy of needs theory posits that human instincts and desires are organized into five distinct levels, progressing from basic physiological needs up to self-actualization. This hierarchical model suggests that individuals must satisfy lower-level needs before advancing to higher levels of psychological and personal fulfillment. Zakaria Tamer, a renowned Syrian writer, employs literary techniques to examine the socio-cultural realities of the Arab world. His short story collection, *The Tigers on the Tenth Day*, is a compelling critique of social structures and psychological struggles through symbolic and allegorical narratives. Given the thematic richness of his work, this study aims to analyze the characters in Tamer's collection through the lens of Maslow's hierarchy of needs, exploring how their behaviors, struggles, and aspirations align with the different levels of human motivation. By applying Maslow's framework, the study seeks to offer deeper insights into the socio-psychological dimensions of Tamer's literary world.

Results and Discussion

This study's findings reveal that characters in Zakaria Tamer's *The Tigers on the Tenth Day* are predominantly situated within the lower tiers of Maslow's hierarchy: physiological, safety, and belonging needs. Tamer's portrayal consistently depicts individuals preoccupied with securing these fundamental requirements. Conversely, characters who aspire to or have achieved the higher levels of esteem and self-actualization are notably marginalized within the depicted social structure.

Tamer crafts a narrative environment rife with social tension and conflict, yet these issues are seldom addressed or resolved. This reflects a society characterized by stagnation, where collective inertia and systemic obstacles impede individual aspirations. The characters grapple with primal concerns—hunger, poverty, and fear—which obstruct their psychological fulfillment. Tamer vividly illustrates individuals deprived of security, encompassing political stability, personal safety, and financial well-being, fostering a pervasive atmosphere of oppression and vulnerability. Furthermore, the analysis indicates that characters who do attain higher psychological states, such as self-esteem and self-actualization, frequently encounter alienation and societal conflict. Their intellectual or creative endeavors, or simply their heightened self-awareness, often clash with prevailing social norms, resulting in marginalization rather than contentment. These dynamic highlights the profound challenges of self-actualization within oppressive socio-political contexts, a consistent theme in Tamer's critique of authoritarianism and social injustice.

Tamer's adept use of allegory and symbolism intensifies these psychological struggles. Through metaphorical representations, such as recurring imagery of confinement and predation, the narratives underscore the systemic limitations preventing individuals from ascending Maslow's hierarchy. The motif of tigers, for instance, ambiguously represents both the oppressed and the oppressors, illustrating the cyclical nature of power dynamics and subjugation.

Moreover, while Maslow's hierarchy posits a linear progression of needs, Tamer's characterizations challenge this model. Many individuals remain perpetually ensnared in the struggle for basic necessities, unable to advance due to external socio-political constraints. This suggests that hierarchical mobility is not solely a product of individual endeavor but is significantly shaped by structural conditions.

Methodology

This research adopts a qualitative literary analysis approach, utilizing Maslow's hierarchy of needs as a theoretical framework to examine the psychological dimensions of characters in *The Tigers on the Tenth Day*. The study involves a close reading of selected short stories, identifying the key themes and character developments that correspond to Maslow's five levels of human needs, namely physiological, safety, love and belonging, esteem, and self-actualization. This research is conducted based on a descriptive-analytical method consisting of three main stages. First, the relevant stories from the collection were identified based on their exploration of human needs and social conditions. Second, the characters were categorized according to the levels of Maslow's hierarchy. Particular attention was given to their motivations, actions, and interactions within their social environment.

Third, a comparative analysis was conducted to understand the broader implications of these psychological conditions in relation to the societal themes. To ensure rigor, this study engaged with interdisciplinary sources, incorporating the psychological literature on Maslow's theory as well as the critical studies on Zakaria Tamer's literary contributions. By combining insights from psychology and literary criticism, this research seeks to provide a nuanced understanding of how Tamer's characters reflect the broader struggles of individuals within their socio-cultural context.

Conclusion

In conclusion, Zakaria Tamer utilizes Maslow's hierarchy of needs as a conceptual framework to construct a narrative landscape highlighting social conflicts and human struggles. The characters' inability to transcend the lower levels of needs serves as a potent critique of systemic oppression, emphasizing how societal structures profoundly influence individual psychological experiences. By integrating psychological theory with literary narrative, *The Tigers on the Tenth Day* offers a deep examination of human suffering and resilience, rendering it a valuable subject for both literary and psychological scholarship. Ultimately, this study confirms Maslow's theory as a compelling lens for interpreting the socio-psychological dimensions of Tamer's work, reinforcing the intricate relationship between literature and human psychology.

Keywords: Abraham Maslow, Zakaria Tamer, *The Tigers on the Tenth Day*, Maslow's Hierarchy of Needs Theory.

References

- Abdi, Salahuddin, (2009), "The Reclamation of Heritage in the Works of Zakaria Tamer," *International Journal of Humanities*, (6): 57-69. [In Arabic]
- Abdi, Salahuddin, Moradi, Maryam, (2012), "The Reflection of Cultural Symbols in the Short Stories of Sadegh Hedayat and Zakaria Tamer," *Arabic Literature*, 4(4): 60-89. [In Persian]
- Abououf, Abdelrahman, (1971), "Zakaria Tamer and the Syrian Short Story," *Fbrayer Journal*, (170): 99-105. [In Arabic]
- Hosseini Ajdad, Ismail, (2017), "Analysis of 'The Tigers on the Tenth Day' Based on Fairclough's Critical Discourse Approach," *Literary Criticism and Theory*, 2(4): 119-137. DOI: <https://doi.org/10.22124/naqd.2018.5833.1086>. [In Persian]
- Hosseini, Shokoo Al-Sadat, (2012), "Pioneers of the Short Story in Iran and Syria: A Comparative Study," *Journal of Humanities*, 19(2): 51-66. [In Persian]
- Ismat, Riyad, (2011), "Literary Trends in Syrian Short Fiction," *Al-Ma'arifah*, (108): 93-143. [In Arabic]
- Keshavarz, Habib, (2022), "Analysis of the Main Character in the Novel 'Khuz al-Hafi' Based on Maslow's Hierarchy of Human Needs Theory," *Iranian Association of Arabic Language and Literature*, (65): 125-141. DOI: <https://doi.org/10.22034/iaall.2022.150513>. [In Persian]
- Lami Giw, Ahmad, (2021), "The Gender of Characters and Their Comparative Function in Zakaria Tamer's Children's Stories: A Case Study of 'Nasa'ih Mahmala'," *Arabic Language and Literature*, 13(26): 77-96. DOI: <https://doi.org/10.22067/jallv13.i3.87330>. [In Persian]

Marvati, Sohrab, Bahrami, Hamidreza, Yaghoubi, Mina, (2013), "Critique and Analysis of Human Needs in Maslow's Hierarchy Theory with a Focus on Verses of the Quran," Research Institute of Humanities and Cultural Studies, 4(2): 129-164. [In Persian]

Mohseni, Ali Akbar, Qavadi, Mosib, (2015), "Application of the Technique of Distancing in the Story 'Rajalun min Dimashq' by Zakaria Tamer," Contemporary Literary Criticism, 5(11): 102-123. [In Persian]

Parvaneh, Ali, Salimi, Ali, Hosseini, Sara, (2015), "A Comparative Study of Social Romanticism in the Short Story 'Gilehmar' by Bozorg Alavi and 'Al-Nahr' by Zakaria Tamer," Journal of Comparative Literature, 5(19): 46-72. [In Persian]

Salehi, Peyman, Bagheri, Kolthoum, (2021), "Analysis of the Main Character in the Novel 'Ayyam Ma'ah' Based on Maslow's Self-Actualization Theory," Arabic Literature, 13(4): 87-107. DOI: <https://doi.org/10.22059/jalit.2021.318421.612354>. [In Persian]

Sarfarazian, Samaneh, (2011), "The Short Story in Zakaria Tamer's Damascus Fires Collection," Advisor Majid Saleh Bek, Faculty of Foreign Languages and Literatures, Allameh Tabatabai University. [In Persian]

Schultz, Duane P., Schultz, Sydney Ellen, (2010), Theories of Personality, Yahya Seyed Mahmoodi, 7th Edition, Tehran, Virash. [In Persian]

Shaeibi, Fatemeh, (2013), Maslow's Hierarchy of Human Needs, 1st Edition, City, Green Book. [In Persian]

Soltani Azghali, Mohammadreza, Ahmadiya, Siamak, (2016), "An Introduction to the Criticism of Maslow's Hierarchy of Needs Theory," Organizational Studies, 5(17): 145-172. [In Persian]

Tamer, Zakaria, (1981), The Tigers on the Tenth Day, 2nd Edition, D.M, Dar Al-Adab. [In Arabic]

Zarei, Fakhri, Mousavi, Seyed Kazem, Mohammadi Asiabadi, Ali, (2021), "An Analysis of Self-Actualization in Zal's Character Based on Maslow's Psychological Theory," Comparative Literature, 13(52): 121-160. DOI: <https://doi.org/10.30495/pars.2022.689401>. [In Arabic]

doi: 10.22034/MCAL.2025.22768.2471

واکاوی شخصیت‌های مجموعه داستان «النمور فی یوم العاشر» بر اساس نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مازلو

ساجد زارع*؛ دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

محبوبه نظر ندوشن: دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۷

چکیده

روان‌شناسی رویکردهای گوناگونی دارد که از جمله می‌توان به رویکرد انسان‌گرایانه اشاره کرد؛ در پی انتقادهایی که به رویکرد روان‌کاوانه‌ی فروید وارد شد، آبراهام مازلو رویکرد روانشناسی انسان‌گرایانه را بنا نهاد. مازلو نیازهای انسان را در پنج دسته گروه‌بندی کرد که در آن، نیازهای مراحل اولیه ضروری‌تر هستند و تا زمانی که ارضا نشوند، فرد به مراتب بالاتر احساس نیاز نخواهد داشت. این نیازها به ترتیب شامل: نیازهای زیستی، امنیتی، اجتماعی، نیاز به احترام و خودشکوفایی می‌شوند. مجموعه «النمور فی الیوم العاشر» اثر زکریا تامر، با زبانی نمادین به مسائل اجتماعی-فرهنگی جهان عرب می‌پردازد. بر همین اساس، پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی به بررسی شخصیت‌های این مجموعه بر اساس نظریه‌ی سلسله‌مراتب مازلو پرداخته است. یافته‌ها بیانگر آن هستند که اغلب شخصیت‌هایی که تامر از جامعه ترسیم می‌کند، درگیر برآورده‌سازی سه سطح پایین‌تر این سلسله‌مراتب (نیازهای زیستی، امنیتی، اجتماعی) هستند و شخصیت‌هایی که به سطوح بالاتر دست‌یافته یا در پی آن هستند (نیاز به احترام و خودشکوفایی) از جایگاه مطلوبی در ساختار اجتماعی برخوردار نیستند. در واقع تامر، فضایی را روایت می‌کند که در آن تنش‌ها و تضادهای اجتماعی به‌وضوح نمایان است، درحالی‌که هیچ تلاشی برای رفع آن انجام نمی‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: آبراهام مازلو، نظریه‌ی سلسله‌مراتب نیازها، زکریا تامر، النمور فی الیوم العاشر.

مقدمه

نقد روان‌شناختی بر آثار ادبی از جمله جدیدترین شیوه‌های نقد است که در زمان معاصر به حیثه‌ی نقد ادبی وارد شده است. از آنجاکه اثر ادبی بازتاب روح، اندیشه و شخصیت نویسنده است و نویسنده خواه یا ناخواه آنچه را که در ضمیر دارد در میان کلمات خویش بازگو می‌کند، ناقد ادبی می‌تواند با استفاده از نظریه‌های روان‌شناختی ظاهر کلام را شکافته و به عمق اغراض نویسنده نفوذ کند (صالحی و باقری، ۱۴۰۰: ۹۰).

پس از وقایع جنگ جهانی دوم تغییر نگرش‌هایی در علم روانشناسی ایجاد شد. با توجه به نقدهای وارد شده بر رویکرد روانکاوانه‌ی فروید نظریه‌های روانشناسی در مورد انسان دستخوش تغییراتی بنیادین شد. از جمله دیدگاه‌های جدید مطرح شده در تقابل با روانکاوی، رویکرد انسان‌گرایانه روان‌شناسی است که توسط آبراهام مازلو بنیان‌گذاری شد. او در سال ۱۹۴۲م حاصل مطالعات خود را در نظریه‌ای به نام «نظریه‌ی انگیزش انسان» بیان کرد و بُعد جدیدی برای انسان در نظر گرفت. وی معتقد بود نیاز انسان‌ها با توجه به کثرت تمایلات و هدف‌های آگاهانه و غیرآگاهانه مشابه است (شولتز و شولتز، ۱۳۸۹: ۳۴۶) و هدف آن، شناسایی و پرورش عالی‌ترین آرمان‌ها و استعدادها با اعتقاد به ضمیر ناخودآگاه و توانایی انسان بود (مروتی و همکاران: ۱۳۹۲، ۱۳۰)؛ مازلو مجموعه نیازهای انسان را از آغاز زندگی تا پایان عمر در پنج رتبه و در یک سلسله‌مراتب قرارداد که به هرم سلسله‌مراتب مازلو معروف شد. در این هرم مراتب اولیه و سطوح پایین‌تر شامل نیازهای اولیه و ضروری هستند، این مرحله از نیازها ساده و سطحی‌اند و هرچه به سطوح بالاتر انتقال پیدا می‌کنند، ضرورت آن نیازها کم‌رنگ‌تر می‌شود؛ اما پیچیدگی آن افزایش خواهد یافت.

یکی از انواع ادبی که می‌توان نظریه‌های روان‌شناختی مازلو را منطبق بر آن بررسی کرد، داستان کوتاه است. داستان کوتاه عربی از اواخر قرن ۱۹ وارد ادبیات عرب شد و به شکل و شیوه‌ی امروزی در دوره‌ی معاصر مطرح گردید (سرفرازیان، ۱۳۹۰: ۸). کشور سوریه از نظر ادبیات به‌ویژه در داستان کوتاه بسیار توانمند است و نویسندگان آن به دلیل عدم توانایی در صراحت و صداقت بیان واقعیت‌های اجتماعی به رمز و نماد روی می‌آورند (حسینی اجداد، ۱۳۹۶: ۱۲۱)؛ زکریا تامر داستان نویس مشهور سوریه، از جمله‌ی این نویسندگان است که در سال ۱۹۶۰م، اولین مجموعه‌ی داستانی خود را منتشر کرد. وی با نگارش مجموعه‌های داستان کوتاه و ادبیات کودکان، جایگاه برجسته‌ای در میان هم‌عصران خود به دست آورده است. یکی از آثار وی، مجموعه داستان‌های کوتاه «النمور فی الیوم العاشر» می‌باشد که حقایق آشکار سیاسی و اجتماعی را به زبان نمادین و خیالی، اما با جزئیات و توصیفات بسیار دقیق، بیان می‌کند. در این مجموعه شخصیت‌های متعددی به تصویر کشیده شده که جایگاه اجتماعی، اقتصادی گوناگونی دارند. از این‌رو، هدف اصلی پژوهش حاضر این است که با استفاده از نظریه‌ی سلسله‌مراتب نیازهای مازلو، شخصیت‌های مجموعه‌ی «النمور فی الیوم العاشر» را بررسی و تحلیل نماید. سپس با طبقه‌بندی دقیق داده‌های به‌دست آمده، چشم‌انداز جامعی از نمود آن در جامعه‌ی ترسیم‌شده در این مجموعه‌ی داستانی را تبیین کند. بر این اساس، پژوهش در پی آن است که به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

- ۱- پراکندگی نیازها در شخصیت‌های مجموعه داستان «النمور في اليوم العاشر» براساس نظریه‌ی سلسله‌مراتب نیازهای مازلو چگونه است؟
- ۲- نیازهای انسانی بر مبنای این نظریه، چگونه در شکل‌گیری و بازنمایی فضای اجتماعی ترسیم‌شده در این مجموعه‌ی داستانی تأثیرگذار بوده‌اند؟

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های متعددی مجموعه داستانی «النمور في اليوم العاشر» و دیگر داستان‌های زکریا تامر را از منظر سیاسی، اجتماعی و روانشناختی مورد تحلیل و بررسی قرار داده‌اند. برخی از مهم‌ترین این پژوهش‌ها عبارت‌اند از:

صلاح‌الدین عبدی در مقاله‌ی «استدعاء التراث في أدب زكريا تامر» (مجلة العلوم الإنسانية الدولية، ش ۶: ۲۰۰۹م) به تحلیل میراث ادبی تامر پرداخته و نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تامر میراث ادبی و تاریخی را منبع مهمی برای ابداعات ادبی می‌داند.

علی بیانلو در مقاله‌ی «دراسة أسلوبية للرتابة التعبيرية في «النمور في اليوم العاشر» لزكريا تامر» (مجلة دراسات في اللغة العربية وآدابها، العدد ۱۳: ۱۳۹۲) به تحلیل و سبک‌شناسی یکنواختی زبان داستانی در مجموعه‌ی «النمور في اليوم العاشر» پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که نویسنده غالباً دارای سبک ثابت در کاربست پدیده‌های زبانی است؛ اما به اقتضای سیاق داستان گاهی از شیوه‌ی یکنواخت عدول می‌کند.

علی سلیمی و همکاران در مقاله‌ی «تحليل برخی داستان‌های مجموعه دمشق الحرائق زكريا تامر از منظر رئالیسم جادویی» (نقد ادب معاصر عربی، ش ۷: ۱۳۹۲) به تحلیل ویژگی‌های رئالیسم جادویی از منظر اجتماعی در اثر تامر پرداخته‌اند. نتیجه حاکی از آن است که نقطه‌ی مشترک تحلیل‌ها، نگاه بدبینانه تامر در برخورد با مسائل اجتماعی و سیاسی است.

علی پروانه و همکاران در مقاله‌ی «رمانتیسیم اجتماعی در داستان کوتاه گیله‌مرد اثر بزرگ علوی و النهر زکریا تامر» (کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، ش ۱۹: ۱۳۹۴) به تحلیل مصادیق اجتماعی در ادبیات دو نویسنده پرداخته است. نتیجه نشانگر آن است که دو نویسنده برای مبارزه با ظلم و استبداد از عناصر طبیعی کمک می‌گیرند.

اسماعیل حسینی اجداد در مقاله‌ی «تحليل ببرها در روز دهم بر اساس رویکرد انتقادی فرکلاف» (نقد و نظریه ادبی، ش ۴: ۱۳۹۶)، به تحلیل ویژگی‌های انتقاد نویسنده با رویکرد فرکلاف پرداخته است. نتایج نشانگر آن است که مهم‌ترین ایدئولوژی نویسنده، مبارزه با فراگیری ناامیدی و سرخوردگی انسان عربی-سوری است.

علی بیانلو در مقاله‌ی «دراسة هرم الحاجات الإنسانية وفق نظرية آبراهام ماسلو في رواية «صخرة الجولان» لعلي عقلة عُرسان» (ابن مقفع في القصص والقصيد، سال ۱۵، ش ۴۱: ۲۰۱۹) به واکاوی سلسله‌مراتب نیازهای هرم مازلو نزد شخصیت اصلی داستان در رمان مذکور پرداخته است. وی چنین استنتاج می‌کند که شخصیت داستان دچار نیازهای مختلفی می‌شود که گاهی در تعارض با یکدیگر قرار می‌گیرند.

احمد لامعی گیو در مقاله‌ی «جنس شخصیت‌ها و کارکرد تطبیقی آن‌ها در داستان‌های کودک زکریا تامر مطالعه‌ی موردی (نصائح مهملة)» (مجله زبان و ادبیات عربی، ش ۲۶: ۱۴۰۰) به تحلیل شخصیت‌های کودکانه اثر تامر پرداخته است؛ نتایج نشانگر آن است که نویسنده برای مخاطبین کودک از شخصیت‌های غیرواقعی با توصیفات دقیق استفاده می‌کند.

همچنین در حیطه‌ی ادبیات معاصر عربی از جمله پژوهش‌هایی که بر اساس مبانی نظری سلسله‌مراتب نیازهای مازلو به تحلیل داستان‌های کوتاه و رمان‌های عربی پرداخته‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: پیمان صالحی و همکاران در مقاله‌ی «تحلیل شخصیت اصلی رمان ایام معه بر اساس نظریه‌ی خودشکوفایی آبراهام مازلو» (ادب عربی، سال ۱۳، ش ۴: ۱۴۰۰)، به تحلیل شخصیت اصلی با توجه به ویژگی افراد خودشکوفای پرداخته و نتایج نشانگر آن است که نویسنده تمام تلاش خود را برای به کمال رساندن ویژگی خودشکوفایی شخصیت اصلی را به کار می‌گیرد.

با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته تاکنون هیچ پژوهش مستقلی در مورد مجموعه داستان «النمور فی الیوم العاشر» اثر زکریا تامر با مبنای نظریه‌ی سلسله‌مراتب مازلو صورت نگرفته است.

مبانی نظری پژوهش

در حوزه‌ی ادبیات معاصر سوریه، شخصیت‌های برجسته‌ی فراوانی در زمینه رمان و داستان کوتاه دیده می‌شوند که از جمله‌ی ایشان، زکریا تامر به‌عنوان یکی از نویسندگان مشهور داستان کوتاه شناخته می‌شود (پروانه و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۱). او در سال ۱۹۳۱م در دمشق به دنیا آمد و تا دوره‌ی ابتدایی تحصیلات خود را ادامه داد. سپس به دلیل نیاز به کسب درآمد، به مشاغل مختلف پرداخت. تجربیات کسب‌وکاری متعددی را پشت سر گذاشت و در نهایت، باعلاقه به حوزه‌ی آهنگری، این حرفه را به‌عنوان شغل خود انتخاب کرد. وی در سال ۱۹۵۷ وارد حیطه‌ی نویسندگی و روزنامه‌نگاری شد. تامر از منظر ادبی و توجه به مضامین و معضلات اجتماعی زمان خود سطح بالاتری از نویسندگان سنتی دارد (محسنی و قبادی، ۱۳۹۴: ۳۱).

مجموعه داستان‌های تامر شامل آثار زیر است:

صهیل الجواد الابيض (۱۹۶۰م)، ربیع فی الرماد (۱۹۶۳م)، الرعد (۱۹۷۰م)، دمشق الحرائق (۱۹۷۳م)، النمور فی الیوم العاشر (۱۹۷۸م)، نداء نوح (۱۹۹۴م)، سنضحک (۱۹۹۸م)، الحصرم (۲۰۰۰م)، تکسیر الרכب (۲۰۰۲م)، القنفذ (۲۰۰۵م).

مضامین فرهنگی، گاهی تاریخی و گاهی ادبی از جمله مضامینی است که زکریا تامر از آن الهام گرفته است. همچنین مضامین فرهنگ قومیتی نیز در قلم وی، وجود دارد (عبدی، ۱۴۳۰ق: ۵۸). سیر تاریخی سوریه، از اشغال و استعمار توسط فرانسه تا تغییر حکومت و استقلال رسمی آن، همراه با دخالت‌های غرب در امور داخلی سوریه، به‌ویژه در مواجهه با مسائلی همچون فلسطین و جنگ با اسرائیل که جزو مسائل مشترک ملت عرب است، تلاطم‌های فراوانی را به دنبال داشته است (هوگو، ۱۳۸۹: ۱۳). به‌تبع آن، فقر، ویرانی، سقوط عناصر فرهنگی و

بحران‌های ناشی از آن، مسائلی هستند که تامر و هم‌نسلان او را تحت تأثیر قرار داده‌اند. در نتیجه درون‌مایه‌ی بیشتر آثار تامر را تقابل بین فقر و ثروت، فاصله‌ی زندگی آرمانی و واقعیت و دغدغه‌های اجتماعی انسانی تشکیل می‌دهد (محسنی و قبادی، ۱۳۹۲: ۸۱). تامر در آثار خود با جامعه‌ای درگیر است که خشونت و ظلم آن را در برگرفته و مفاهیم مرگ و زندگی و... در آن نسبی است (حسینی، ۲۰۱۲: ۵۴). وی با بهره‌گیری از حوادث تاریخی و شخصیت‌های تاریخی تلاش می‌کند، تجربیات سیاسی - اجتماعی زمان خویش را تصویر کند (لامعی‌گیو، ۱۴۰۰: ۸۳). در همین راستا، مجموعه‌ی «الشمور فی الیوم العاشر» شامل ۱۶ داستان کوتاه با عناوین زیر است:

الأعداء، یوسف... یوسف الصغیر الجمیل الهالك، الزهرة، فی لیلة من اللیالی، الفندق، الشمور فی الیوم العاشر، ما حدث فی المدینة التي كانت نائمة، السهرة، لا غیمة لاشجار ولا أجنحة فوق الجبل، الابتسامة، ملخص ما جرى لمحمد المحمودی، رندا، اغتیال، الفریسة، الملك و مغامرتی الأخریة. برخی از این داستان‌ها خود شامل چند بخش هستند که از نظر مضمون و محتوا به یکدیگر پیوسته‌اند.

عنوان اصلی کتاب، از یکی از داستان‌های آن، یعنی «الشمور فی الیوم العاشر» انتخاب شده است. این داستان با زبان رمز و نماد، استعمار و استبداد در جامعه‌ی عربی را بیان می‌کند و محتوای سایر داستان‌ها در راستای آن جریان دارد. درون‌مایه‌ی اکثر داستان‌های تامر، به‌ویژه «الشمور فی الیوم العاشر»، حقایق آشکار سیاسی و اجتماعی است که گاهی به‌صورت نمادین و گاهی به‌طور صریح بیان می‌شود. قهرمانان داستان تامر، از تناقضات دنیای آرمانی خود و واقعیت به‌رؤیا پناه می‌برند و گاهی تسلیم آن می‌شوند (حسینی اجداد، ۱۳۹۶: ۱۲۲). این فضای نمادین و کنایی، خواننده را به تفسیر چندلایه از متن دعوت می‌کند و به او امکان می‌دهد تا حقیقت را در پس پرده استعاره‌ها کشف کند.

نظریه‌ی سلسله‌مراتب نیازهای انسان

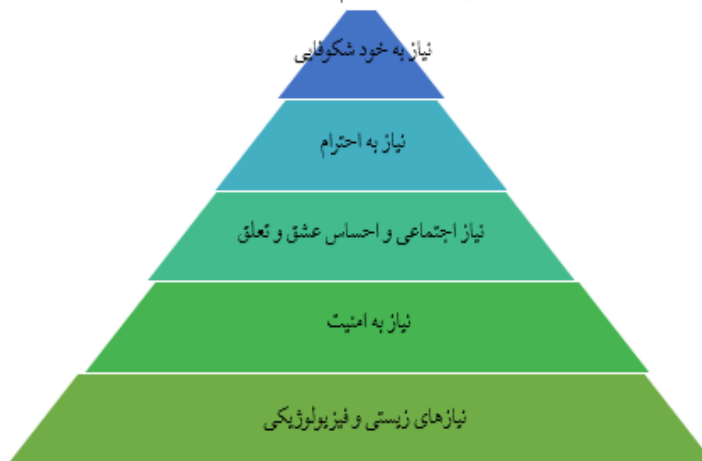
نیاز، یکی از عوامل درونی و نیروی محرکه انسان برای انجام فعالیت یا رفتار است. نیازها انگیزش را در فرد ایجاد می‌کنند و او را به سمت تلاش برای رفع آن سوق می‌دهند. به عبارت دیگر نیاز هر چیزی است که در درون فرد او را به فعالیت و انجام کار و او می‌دارد (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۱). مازلو مجموعه‌ی نیازهای فطری انسان را در پنج دسته تقسیم‌بندی کرده و آن‌ها را در یک هرم قرار می‌دهد که به هرم نیازهای مازلو معروف است. این نیازها رفتار انسان را برانگیخته و هدایت می‌کند و از سطوح پایین به بالا به ترتیب شامل موارد زیر است:

۱- نیازهای زیستی ۲- نیازهای ایمنی ۳- نیازهای اجتماعی ۴- نیاز به احترام ۵- نیاز به خودشکوفایی.

برطرف کردن نیازها از سطوح پایین آغاز می‌شود و به سطوح بعدی ارتقا پیدا می‌کند. گرچه لازم نیست نیازها به صورت کامل برطرف شود تا انسان به سمت سطوح بالاتر نیازها قدم بردارد (کشاوری، ۱۴۰۱: ۸۳). نظریه‌ی مازلو، با وجود کاربردهای فراوان و توجه چشمگیر به آن، در تمام موارد قابل‌تعمیم نیست و تمام افراد بر اساس این سلسله‌مراتب رفتار نخواهند داشت؛ برای مثال، افراد مذهبی یا کسانی که عقاید خاص خود را دارند، ممکن است تا مرز مرگ از نیازهای زیستی خود دست بکشند، همان‌طور که هنرمندان و قهرمانان در طول تاریخ چنین کرده‌اند.

همچنين، ممكن است سلسله مراتب نيازها در برخى افراد از مراتب بالاتر به نيازهاى پايين تر سقوط كند يا اينكه مراتب نيازها جابجا شوند؛ مانند فردى كه به احترام بيشتري نياز دارد تا به احساس تعلق و محبت (شولتز و شولتز، ۱۳۸۹: ۳۵۲-۳۵۳).

شکل شماره ۱: هرم نيازهاى مازلو

بر اساس توضیحات فوق به نظر می‌رسد که عوامل فردی، فرهنگی و اجتماعی می‌توانند در شکل‌گیری و اولویت‌بندی نيازهاى انسان نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشند.

تحليل شخصیت‌ها بر اساس هرم سلسله‌مراتب مازلو

در این بخش، سطوح مختلف نيازهاى هرم مازلو و نمود آن در مجموعه‌ی «النمور في اليوم العاشر» مورد بررسی و تحليل قرار می‌گیرد:

نیازهای فیزیولوژیکی یا زیستی^۱

نخستین و بنیادی‌ترین سطح از سلسله مراتب نيازهاى مازلو، نيازهاى زیستی است که شامل ضروری‌ترین عناصر برای بقا و ادامه زندگی مانند آب، هوا، غذا، خواب و ... می‌شود. در تحليل مازلو، فردی که در ارضای این نياز ناکام مانده است، همانند انسانی تلقی می‌شود که در زیر آب قرار گرفته و با خطر خفگی مواجه است. وی همچنین جوامعی که افراد آن تنها در پی تأمین حداقل‌های لازم برای بقا هستند را در زمره‌ی جوامع گرفتار در سطح این نياز معرفی می‌کند. به نظر مازلو این مرتبه از نياز، بیشترین تأثیر را در انگیزش افراد این جوامع دارد؛ اما در جوامع صنعتی مرفه، نقشی نسبتاً جزئی دارد (شولتز و شولتز، ۱۳۸۹: ۳۴۸). در خصوص اهمیت این مرتبه از نيازهاى مازلو باید اذعان داشت که در صورت تسلط نيازهاى فیزیولوژیکی، تمامی نيازهاى دیگر به آسانی هویت خود را از دست می‌دهند (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۵). در ادامه به نمونه‌هایی از نياز فیزیولوژیکی در مجموعه داستان «النمور في اليوم العاشر» اشاره می‌شود:

در داستان «محو الفقراء» از مجموعه‌ی «الأعداء»، شخصیت اصلی «سلیمان قاسم» نام دارد. وی برای رفع گرسنگی، شروع به خوردن روزنامه‌هایی می‌کند که در آن به مدح از حکومت پرداخته شده است. در واقع «سلیمان قاسم»، به‌عنوان نمادی از انسانی گرفتار در ابتدایی‌ترین سطح نیازهای زیستی به تصویر کشیده می‌شود؛ از این جهت که او در پی رفع گرسنگی شدید خود، ناچار به خوردن روزنامه‌هایی می‌شود که در آن‌ها از نظام حاکم ستایش شده است:

«جَاعَ الْمَوَاطِنُ سَلِيمَانَ قَاسِمًا، فَأَكَلَ جِرَائِدَ زَاخِرَةً بِمَقَالَاتٍ تَمْتَدِّحُ نِظَامَ الْحَاكِمِ...» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۰)

این کنش نمادین، افزون بر بیان شدت فقر و گرسنگی، نشان‌دهنده‌ی بی‌اعتبار شدن گفتمان رسمی قدرت در برابر نیازهای ملموس انسانی است. در چنین شرایطی، فرد گرسنه نه تنها به محتوای روزنامه‌ها بی‌تفاوت است، بلکه ستایش‌های حکومتی و ادبیات چاپلوسانه فاقد هرگونه ارزش می‌شود؛ چراکه گرسنگی، تمامی ساحت‌های نمادین و ارزشی جامعه را فروکاسته و تنها بُعد زیستی را برجسته می‌سازد.

همچنین در داستان «التمور في اليوم العاشر» شخصیت اصلی «ببر» با وجود آزادی و قدرت، اولین و مهم‌ترین درخواست و دغدغه‌اش غذا است و تا انتها تحت تأثیر این نیاز قرار می‌گیرد:

«أَحْضِرْ لِي مَا أَكُلُهُ فَقَدْ حَانَ وَقْتُ طَعَامِي...» (همان: ۵۴)؛

جدول زیر با تکیه بر عناصر روایی، موقعیت شخصیت‌ها و نمادپردازی‌های موجود، نمونه‌هایی از وضعیت‌هایی را نشان می‌دهد که در آن‌ها شخصیت‌ها درگیر ابتدایی‌ترین نیازهای فیزیولوژیکی هستند. تحلیل این موارد نه تنها در فهم لایه‌های اجتماعی و روان‌شناختی داستان‌ها مؤثر است، بلکه بازتابی از ساختار سرکوب‌گر جامعه‌ای است که در آن، انسان از بدیهی‌ترین حقوق زیستی خود نیز محروم مانده است:

شاهد مثال	تحلیل نیاز فیزیولوژیکی شخصیت
«جَاعَ الْمَوَاطِنُ سَلِيمَانَ قَاسِمًا، فَأَكَلَّ جِرَانِدَ زَاخِرَةَ بِمَقَالَاتٍ تَمْتَدِحُ نِظَامَ الْحَكْمِ... وَلَمَّا شَبَّحَ، شَكَرَ اللَّيْلَةَ...» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۰)	خوردن روزنامه‌هایی با محتوای تملق از نظام حاکم بر اثر گرسنگی
«لَسْتُ غَنِيًّا إِنِّي أَبْحَثُ عَنِ الْعَمَلِ... مَا هِيَ الْأَمْنِيَّةُ الَّتِي تَتَوَقَّعُ الِى تَحْقِيقِهَا؟ أَنْ أَمُوتَ الْآنَ...» (همان: ۱۰)	آرزوی مرگ به خاطر شرایط فقر و بی‌کاری در عوض امید
«أَنَا مَوَاطِنٌ لَا أُخْتَلِفُ عَنْ غَيْرِي مِنَ الْمَوَاطِنِينَ الْمَعْرُوفِينَ، ثِيَابِي كَثِيَابِهِمْ، وَمَعْدَتِي كَمَعْدَتِهِمْ وَأَخَافُ كَمَا يَخَافُونَ...» (همان: ۱۳)	شرایط نامناسب زندگی عموم شهروندان و عدم فرصت اعتراض یا درخواست بهبود درآمد
«... أَنْ يَسْمَحَ لَنَا بِالسِّيَرِ عِرَاءً تَوْفِيرًا لِيُثْمِنَ الثِّيَابَ... أَنْ تَقُومَ الْمَسْتَشْفِيَاتُ الْحُكُومِيَّةُ مَجَانًّا بِاسْتِصْوَاحِ مَعْدِنَاتِنَا الَّتِي تُسَبِّبُ لِحَيَاتِنَا اضْطِرَابًا...» (همان)	بیان فقدان نیازهای اصلی و اولیه با ابزار کنایه و اشاره
«... وَلَمَّا تَرَجَّلَ مِنَ السَّيَارَةِ... ثُمَّ اسْتَشَقَّ الْهَوَاءَ يَنْهَمُ مَطْلَعًا فِيمَا حَوْلَهُ يَبْهَجُ وَفَضُولٍ...» (همان)	مواجه‌شدن افراد جامعه با بحران‌های اجتماعی با وجود درگیری با رفع نیازهای اولیه
«إِنَّهُ نَوْمٌ شَرِسٌ مُتَعَجِزٌ وَلَكِنَّهُ سَيَبْعِيذٌ لِأَنِّي أَنَا الَّذِي أَمْلِكُ الطَّعَامَ... قَالَ التَّمْرُ لِلْمَرْوَضِي: أَنَا جَائِعٌ فَاطْلُبْ مِنِّي أَنْ أَقِفَ...» (همان، ۵۴-۵۶)	تحریم و محدود کردن نیازهای اولیه برای کنترل و محور نیازهای سطوح بالا
«وَقَالَ لَهَا: أَعْطِنِي خُبْرًا، فَأَجَابَتِ الْكَلِمَاتُ بِأَنَّهَا لَا تَمْلِكُ خُبْرًا، عِنْدِنَا... بَاغِ الْكُتُبِ، وَأَشْتَرِي بِثَمَنِهَا خُبْرًا وَحَبِوْ بِأَمْوَالِكِ...» (همان، ۶۱)	صرف‌نظر از مؤلفه‌های نیازهای سطوح بالا برای رفع نیازهای فیزیولوژیکی
«لَا تُخْطِئِي! فَإِلْإِنْسَانَ أَفْضَلَ وَأَرْوَعُ مِنَ السَّمَكِ وَقَالَ: مَسَاكِينُ أَوْلَادِي، سَيَتَأَمُونَ اللَّيْلَةَ دُونَ أَنْ يَأْكُلُوا، فَأَحْبِبِّي زَائِسِي بِخَبْطِ...» (همان، ۱۲۰-۱۲۱)	شدت کاستی و فقدان نیازهای اولیه موجب عدم درک نیازهای سطوح بالا
«وَأَنَا أَقُولُ لِمَعْدَتِي بِسُوءٍ: إِذَاكَ وَالنَّمْعُ بِكَلِمَةٍ تَذَمَّرُ وَاحِدَةً، فَأَنَا لِمِ أَرْغَمُكَ عَلَى أَنْ تَكُونِي مَعْدَتِي...». فَبَادَرْتُ إِلَى تَأْنِيْبِهَا وَحَضْنَتِهَا عَلَى التَّقَشِّبِ...» (همان، ۱۲۸)	تلاش ناموفق برای رفع گرسنگی و سرایت شکست تلاش به سایر سطوح

می‌توان چنین استنباط کرد که قرارگرفتن شخصیت‌ها در سطح فیزیولوژیکی به صورت نوسانی و پراکنده ترسیم شده است. تامر سطوح اولیه نیاز قشرهای مختلف جامعه را به روش‌های متفاوتی معرفی می‌کند؛ در برخی موارد، افراد صرفاً به غذا، پوشاک و سرپناه توجه دارند که بیشتر شامل شهروندان عادی می‌شود. در موارد دیگر، نیازهای فیزیولوژیکی احساس می‌شود، اما نقش آن‌ها پررنگ نیست؛ زیرا با حضور شخصیت‌ها در جامعه، نیاز اولیه آن‌ها به مراحل بالاتر ارتقا پیدا کرده و اهمیت آن کم‌رنگ یا فراموش می‌شود. از طرفی دیگر به نظر می‌رسد نویسنده جامعه‌ی خود را در قالب افرادی به تصویر کشیده است که به خاطر بحران‌های سیاسی و اقتصادی عزت و احترام خود را از دست داده و تنها به دنبال رفع نیازهای اولیه زیستی خود هستند.

نیاز به ایمنی یا امنیت^۲

دومین سطح از سلسله‌مراتب نیازهای مازلو به مقوله‌ی «امنیت» اختصاص دارد؛ مفهومی که نه فقط به معنای حفاظت فیزیکی مانند در امان ماندن از سیل، زلزله، خطرات جانی و غیره است؛ بلکه شامل احساس ثبات،

پیش‌بینی‌پذیری و رهایی از تهدیدهای بیرونی و درونی در زندگی فرد است. این نیاز در برگیرنده‌ی جنبه‌هایی چون امنیت جانی، اقتصادی، خانوادگی، شغلی و سیاسی است. شخصیت‌ها به امنیت و عدم اضطراب و ترس نیاز دارد. در هنگام تهدیدها فرد بزرگسال عموماً رفتارهایی برای جلوگیری از واکنش را آموخته؛ اما کودکان نسبت به تهدید و ترس، واکنش‌های سریعی از خود نشان می‌دهند. همچنین مازلو معتقد است آزادی و آسان‌گیری زیاد موجب اضطراب و ناامنی در کودکان و بزرگسالان می‌شود و فرد ممکن است در آینده دچار روان رنجوری، بی‌اختیاری و وسواس شود (شولتز و شولتز، ۱۳۸۹: ۳۴۹).

به‌عنوان مثال در داستان «أولو الأمر»، «نهر» شهروندی است که پلیس او را تهدید می‌کند که در صورت دخالت در امور سیاسی، تبعید یا زندانی می‌شود:

«إِذَا أَرَدْتَ أَلَّا تُطْرَدَ وَتَحْيَا فِي مَنْفَى... هَلْ تُرِيدُ أَنْ تَسْجُنَ؟» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۳).

در این داستان، تامر فضای یک جامعه‌ی استبدادزده را به تصویر می‌کشد که فاقد امنیت سیاسی است؛ شهروندان آن حق دخالت در امور سیاسی را ندارند و در صورت بروز هرگونه دخالت و حضور در امور سیاسی، زندانی یا تبعید می‌شوند.

همچنین وی در داستان «اغتيال»، فضای استبداد و خفقان را ترسیم نموده و در سه بخش، جلوه‌های فقدان امنیت را از زبان مردی روایت می‌کند که یک‌بار برای فرار از دست عاملان حکومت به جسد همسرش که کشته‌شده، پناه می‌برد و در جسد او مخفی می‌شود: «فَأَخْتَبْتُ فِي جَسَدِ حَبِيبَتِي وَ...» (همان: ۱۱۷)؛ اما همراه او دفن می‌شود.

در بخش دیگر نیز معشوقه‌اش به بهانه‌ی یافتن او دستگیر شده و مورد تعرض قرار می‌گیرد: «وَيَقْتَحِمُونَ عُرْفَةَ حَبِيبَتِي وَيَحْتُونُ عَنِّي...» (همان: ۱۱۸).

در جدول زیر با بررسی موقعیت‌های روایی و ویژگی‌های شخصیت‌ها، نمونه‌هایی ملاحظه می‌شود که در آن‌ها امنیت در سطوح گوناگون از جمله امنیت جسمی، امنیت روانی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی و امنیت اقتصادی به‌شدت آسیب‌دیده یا از بین رفته است. تحلیل این نمونه‌ها، نشان می‌دهد که در بستر یک جامعه‌ی سرکوب‌گر، فقدان امنیت در تمامی این ابعاد، شخصیت‌ها را در چرخه‌ای از اضطراب، ترس و ناتوانی دائمی نگاه می‌دارد و امکان‌گذار به سطوح بالاتر نیازهای انسانی را از آن‌ها سلب می‌کند:

بعد سیاسی امنیت	
شاهد مثال	تحليل نیاز شخصیت (نیاز به امنیت)
«يُطَارِدُنِي رِجَالٌ لَا أَعْرِفُهُمْ، فَأَخْتَبِي فِي جَسَدِ حَبِيبَتِي وَلَكِنَّ الرِّجَالَ يَجِئُونَ سَرِيعاً فَسَاءَ غَاضِبِينَ...» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۱۷)	تعبیب و هجمه‌ی سیاسی و آزار اخلاقی و انسانی زنان
«نَلْتَمِسُ مِنْ سَيِّدِ الْكُونِ أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْنَا جَيْشاً مِنْ مَلَائِكَتِهِ عَلَى... أَنْ يَغَيِّمَ عَلَيَّ حُدُودَ الْبِلَادِ وَيُقَاتِلَ الْأَعْدَاءَ وَلَا يُعَامِلَنَا كَأَسْرَى...» (همان: ۶)	فقدان امنیت سیاسی و نظامی و انفعال حاکمان برای حفظ امنیت
«الْعَيْنَانُ حُلِقَتَا لِيَنْظُرَا بِاحْتِرَامٍ وَحُبٍّ إِلَى صُورَةِ زُعمَاءِ الْبِلَادِ... اللسانُ لَا فائِدَةَ لَهُ بِسِوَى الْمَسَاعِدَةِ عَلَى ابْتِلَاعِ الطَّعَامِ بَعْدَ أَنْ تَمَصَّغَةَ الْأَضْرَاسُ وَالْأَسْنَانُ...» (همان: ۱۱)	فقدان امنیت سیاسی و وحشت ناشی از آن و اجبار به سکوت
«... فَأَمْرَاتِي لَيْسَتْ مُطِيعَةً تُطِيعُ الْمُنْشُورَاتِ السِّيَاسِيَةَ الْهَدَامَةَ... وَإِنِّي قَبْلَ أَنْ أُجِيبَهَا، سَأَلْتُهَا عَنِ رَأْيِهَا بِنِظَامِ الْحَكْمِ السَّائِدِ حَالِيَا فِي الْبِلَادِ...» (همان: ۶۸)	ترسیم فضای ترس و خفقان سیاسی و سرکوبی مطبوعات
«... وَإِذَا أَرَدْتُ أَلَّا تُطْرَدَ وَتُحْيَا بِقِيَّةِ عُمُرِكَ فِي مَنْفَى، فَعَلَيْكَ أَنْ تَتَعَهَّدَ خَطِيئاً بِعَدَمِ التَّدْخُلِ فِي الشُّؤْنِ السِّيَاسِيِّ...» (همان: ۱۳)	سلب آزادی فعالیت سیاسی از طریق تهدید به زندان یا تبعید
«قَالَ الْمَحْقُوقُ لِطِفْلِ فِي الْمَهْدِ: «إِيَّاكَ وَالْكَذِبَ. قُلْ مَا تَعْرِفُ، عَنِ رِفَائِكَ...» بَكَى الطِّفْلُ، فَاسْتَاءَ الْمَحْقُوقُ...» (همان: ۱۶)	اوج خفقان و سلطه سیاسی حتی نسبت به نوزادان و کودکان
«الْجِبَانُ الْحَيُّ خَيْرٌ مِنَ الشَّجَاعِ الْمَيِّتِ... إِذَا أَرَدْتَ مَطْلَباً مِنْ كَلْبٍ، فَقُلْ لَهُ: «مَوْلَايَ كَلْبٌ...» (همان: ۱۳)	کنایه به افراد ترسو و مطیع سلطه‌ی سیاسی
«وَمَا الْفَائِدَةُ مِنْهَا؟... قَالَ الْعَجُوزُ: أَنَا اخْتَرْتُهَا كَمَا يَلْعَبُ بِهَا الْأَطْفَالُ. فَقَطَّبَ الْمَلِكُ جَبِينَهُ...» (همان: ۱۲۲)	تمسخر و تحقیر دانشمندان از جانب حاکم سیاسی
«... وَأَمَرَ الْأَشْجَارَ بِأَنْ تُنْبِثَ سُرُراً، غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تُطِيعِ الْأَمْرَ الْمَلِكِي، فَاسْتَاءَ الْمَلِكُ، وَحَكَمَ عَلَى الْأَشْجَارِ بِالمَوْتِ عَطْشاً...» (همان: ۱۲۳)	تحریم و سرکوب معترضان اقتصادی به هدف حفظ سلطه سیاسی

سرکوب سیاسی قشر فرودست به دلیل اعتراض به وضع اقتصادی	«فخلع السكيبُ فردةً حذائه، وقدمها للكهل وهو يقول: خذها أنذا أمثحك نصف مملكتي ... وأصدرُ أمراً يحظرُ على الفقراء شربَ الخمرِ» (همان: ۱۲۴)
بعد نظامی امنیت	
اضطراب جامعه از فقدان امنیت و جنگ نظامی و در نهایت قربانی جنگ شدن	«...سماؤنا احتلتها الطائراتُ... ، فابتلعا حيوباً مُميتةً، ثم سقطا ميتين على رصيف صلب من أسمنت» (تامر، ۱۹۸۱: ۵)
سرنش جامعه به دلیل درگیری با جنگ و استعمار از نگاه دینی و سنتی	«... لم يهزمنا الأعداء في الحرب إلا لأننا ابتعدنا عن ديننا... تلك الهزيمة عقابٌ وإنذارٌ...» (همان: ۱۵)
کنایه به عدم ایستادگی رهبران جامعه در برابر استعمار و جنگ	«... أرادو الاستيلاء على مدينتي، فأعطيناهم مدناً ومدناً حتى تُبرهنَ على أننا لا نبالى بهم، فإذا كانوا يملكون الطائرات والقنابل...» (همان: ۸)
اشغال فلسطین و کشتار زنان و کودکان	«اقتحم رجال غرباء حقلاً تُغطي أشجار البرتقال أرضه... فقال المحقق لرجل يجلس وراء طاولة: سجل أنه بكى نادماً لإته عربي» (همان: ۶۳-۶۴)
ذکر نتایج فاجعه‌بار جنگ نظامی و نابودی حیات انسانی و امکانات جامعه	«... فقال دوئما تزد: سبهلك الكبار... ستهدم المستشفيات، ستهدم المصانع...» (همان: ۸)
نفوذ باورهای قدیمی در جامعه ای که تنها راه برای داشتن امنیت را قدرت فرار می‌دانند	«... فحزقنا قنابل الأعداء كأننا الجوارب العتيقة...» (همان)
واکنش تند افراد جامعه به ملزومات تهدید امنیت	«... فأنقص الأولاد على مخترع الطائرات، وراحوا يصفعونه ويلكمنونه ويركّلونه...» (همان: ۷)
بعد اجتماعی امنیت	
قربانی شدن افراد به خاطر فقدان امنیت اجتماعی و نزول به نیازهای فیزیولوژیکی	«غير أن السكاكين استمرت في مطاردته وطعته... وفي اللحمة الممزقة الدامي... إني أفضل من أمني وسدفع لي أكثر مما سدفع لها» (همان: ۲۹-۳۱)
اضطراب و وحشت از جنگ نظامی و عدم امید به زندگی در نتیجه فقدان امنیت نظامی	«... أتوجد يا بئسنا طائرات في الجنة؟ فقال الشيخ: (لا وجود للطائرات في الجنة؟) فتتهد الرجال بارتياح...» (همان)

با توجه به آنچه بیان شد، نگاه انتقادی سیاسی تامر نسبت به نیاز امنیت برجستگی بیشتری دارد. بحران‌ها و جنگ‌هایی که شهروندان جامعه شاهد آن بودند، بی تفاوتی و تزلزل حکام عرب به مسائل سیاسی و اقتصادی به ویژه مسأله‌ی اشغال فلسطین و انحطاط فرهنگی، از مهم‌ترین دغدغه‌های وی به شمار می‌رود. همان‌گونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، نیاز به امنیت در سه بُعد، سیاسی، نظامی و اجتماعی نمود پیدا کرده است؛ ۱- فقدان امنیت سیاسی: شخصیت‌ها در فضایی روایت می‌شوند که در آن آزادی بیان وجود ندارد؛ هرگونه انتقاد از نظام حاکم سرکوب می‌شود و فرد همواره تحت نظارت و تهدید نهادهای قدرت قرار دارد. چنین فضایی، احساس ناامنی دائم در سطح سیاسی را به وجود می‌آورد؛ به‌گونه‌ای که حتی تفکر مستقل نیز ممکن است عواقب سنگینی به دنبال داشته باشد. این وضعیت، شخصیت‌ها را در حالت سکوت اجباری، انفعال

سیاسی و ترس مستمر نگه می‌دارد. ۲- فقدان امنیت نظامی: در برخی از داستان‌های این مجموعه، حضور عناصر نظامی یا شبه‌نظامی در زندگی روزمره مردم، نمادی از تهدید مستمر فیزیکی و اعمال زور مستقیم است. نیروهای نظامی نه برای دفاع از مردم، بلکه برای کنترل، ارعاب و سرکوب آن‌ها به کار گرفته شده‌اند. شخصیت‌ها نه تنها از درگیری‌های مستقیم، بلکه از احتمال بازداشت، شکنجه یا اعدام نیز هراس دارند. چنین تصویری از فضای نظامی‌زده، امنیت فیزیکی و جسمی انسان را سلب کرده و او را در وضعیتی از ترس و وحشت قرار می‌دهد.

۳- فقدان امنیت اجتماعی: در کنار ابعاد سیاسی و نظامی، ناامنی اجتماعی نیز سهمی پررنگ در ساختار داستان‌ها دارد. گسست روابط انسانی، بی‌اعتمادی فراگیر، ترس از خیانت دوستان یا همسایگان، و ناپایداری جایگاه اجتماعی از جمله مؤلفه‌هایی هستند که امنیت اجتماعی را تهدید می‌کنند. شخصیت‌ها در جامعه‌ای زیست می‌کنند که در آن همبستگی از میان رفته و انسان در برابر انسان به تهدیدی بالقوه بدل شده است. در چنین فضایی، امکان برقراری ارتباط ایمن، تعلق به گروه و احساس اعتماد از بین می‌رود.

تامر در بُعد سیاسی و نظامی، جزئیات بیشتری مانند سرکوب، خفقان، تهدید مستقیم و تحریم، نظارت شدید به خصوص در مورد مطبوعات و سلب آزادی بیان را ترسیم می‌کند. از طرف دیگر در بُعد نظامی، ترس و اضطراب، عوارض اقتصادی جنگ، ویرانی، قتل‌عام و از دست رفتن سرمایه‌های ملی، نتایج حضور سایه‌ی جنگ و دشمن برون‌مرزی قوی‌تری نسبت به جامعه‌ی نویسنده را بیان می‌کند. با وجود استفاده‌ی تامر از زبان تمثیلی در نقد حاکمان عرب و سرسپردگی آنان، توصیفات او از این مسائل به گونه‌ای است که اسباب و علل این وضعیت را به وضوح نشان می‌دهد.

نیازهای اجتماعی یا نیاز به تعلق و محبت^۳

این مرتبه از نیاز، شامل احساس دوست داشتن و دوست داشته شدن، ایجاد روابط صمیمی با خانواده و دوستان، پذیرش اجتماعی و تجربه عشق و دوستی است. انسان به عنوان موجودی اجتماعی به این نیاز وابسته است و برقراری ارتباط عاطفی متقابل نقش مهمی در تأمین آن دارد. در مقابل، ناتوانی در برآورده‌سازی این نیاز می‌تواند منجر به ناسازگاری‌های هیجانی گردد (شولتز و شولتز، ۱۳۸۹: ۳۵۰).

در مجموعه‌ی «النمور فی الیوم العاشر»، این بخش از نیاز، از زوایای متعدد روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی قابل مشاهده است؛ به عنوان مثال در داستان «أصفاد الموتی»، مرد و زنی به یکدیگر علاقه دارند، اما حضور اجساد مردگان مرد که به نظر می‌رسد نماد قید و بندهای فرهنگی و فکری است مانع ازدواج آن دو می‌شود: «أنا أحبُّك ولكنك من أسرة لا تدفن الموتی من أجدادها...» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۴).

در واقع حضور عناصر فرهنگی سنتی و کهنه که افراد هنوز درگیر آن هستند، از به کمال رسیدن نیاز به عشق و محبت جلوگیری می‌کند؛ همچنین در داستان «یوسف الصغیر»، نیاز دو شخصیت «محمد» و «عدنان» به برقراری روابط اجتماعی نسبت به شخصیت «سلیم» برجسته‌تر و آشکارتر است. «محمد» کودکی با ویژگی‌های اخلاقی عادی است که به دنبال سرگرمی و جلب توجه مادرش می‌باشد؛ اما از سوی او طرد می‌شود:

«قَالَ الْأُمُّ: إِذَا لَمْ تَخْرُجْ إِلَى الْحَارَةِ فَسَأَطَّلُ أَوْلَوْلٍ حَتَّى...» (همان: ۲۱).

در واقع محمد نه تنها با طرد از سوی جامعه یا ساختارهای قدرت مواجه است، بلکه حتی در سطح بنیادین‌ترین حلقه‌ی اجتماعی، یعنی خانواده نیز از هویت خود محروم می‌شود. بیرون فرستادن محمد از خانه، نشان‌دهنده‌ی حذف کامل سوژه و پذیرش اجبار ساختار سرکوب‌گر توسط نزدیک‌ترین افراد به اوست؛ اما عدنان کودکی است که علاقه‌ی زیادی به برقراری ارتباط با همسالان و دوستان خود دارد و علاقمند است تا در فعالیت‌های آنان شرکت کند. با این حال، به دلیل اختلافات فرهنگی و اقتصادی، از سوی همسالانش مورد تمسخر و تحقیر قرار می‌گیرد:

«قَالَ عَدْنَانُ بِلَهْجَةٍ رَجَائٍ: خُذَانِي مَعَكُمْ... لَا لَا سَأَذْهَبُ مَعَكُمْ وَلَكِنْ...» (همان: ۲۴)

«قَالَ سَلِيمٌ: أَنْتَ بِنْتُ/ قَالَ مُحَمَّدٌ: إِنَّهُ دَجَاجَةٌ/ قَالَ سَلِيمٌ: إِنَّهُ يَسْبِخُ فِي الْبَانِيُو فَقَطْ» (همان: ۲۷).

در بسیاری از داستان‌های این مجموعه، شخصیت‌ها با تجربه‌ی عمیق تنهایی، انزوای عاطفی، فروپاشی روابط خانوادگی و ناتوانی در برقراری ارتباط با دیگران مواجه هستند. نیاز به ارتباط انسانی، عشق، دوستی و پذیرش اجتماعی، در این آثار به کرات ناکام می‌ماند. کودکانی که از محبت والدین محروم هستند، همسرانی که در فضای سرکوب‌گر از هم دور افتاده‌اند، یا شخصیت‌هایی که از جامعه طرد شده‌اند، همگی مصداق‌هایی از فقدان این نیاز بنیادین می‌باشند.

در جدول زیر شاهد مثال‌های مرتبط به این وضعیت در بافت روایی داستان‌ها ارائه شده است.

شاهد مثال	تحلیل نیاز شخصیت (نیاز به تعلق و محبت)
«... قَالَتِ الْمَرْأَةُ: «أَنَا أَحْبَبْتُ وَلَكِنَّكَ مِنْ أَسْرَةٍ لَا تُدْفَنُ الْمَوْتَى مِنْ أَجْدَادِهَا... أَشْبَاهُ الْأَجْدَادِ وَالْأَعْدَاءِ أَوْتَقَتُهُ بِالْأَصْفَادِ وَدَفَنَتْهُ فِي الْحُقُورَةِ الَّتِي سَبَقَ أَنْ حَفَرَهَا...» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۴)	به نتیجه نرسیدن ارتباط عاطفی به سبب تفکرهای قدیمی
«... إِنَّهُ لَنْ يَجْرُقَ عَلَيَّ غَمْسٍ أَصَابِعِ قَدَمَيْهِ فِي الْمَاءِ... ثُمَّ صَاحَ بِدَعْوَى: «أَنْيِ أَعْرُقُ... وَحَمَلَهُ مَاءَ النَّهْرِ بَعِيداً...» (همان: ۲۱)	تمایل شخصیت داستان به برقراری ارتباط دوستانه با همسالان
«... وَلَكِنَّ السَّكَاكِينَ أَقْبَلَتْ... وَلَكِنَّ الْيَدَ الْخَشْنَئَةَ النَّحِيلَةَ الْعَاشِقَةَ بَقِيَتْ حَيَّةً...» (همان: ۲۹)	قربانی شدن افراد جامعه به سبب تلاش برای تکمیل نیاز عاطفی
«... يَعْيشُ وَحِيداً فِي بَيْتٍ صَغِيرٍ، فَلَا زَوْجَةَ لَهُ وَلَا وَلَدًا... وَاقْتَادُوهُ إِلَى أَحْبِلِ الْمُخَافِرِ...» (همان: ۸۳)	سوءاستفاده از فقدان ارتباطات اجتماعی شخصیت اصلی برای امور سیاسی

گرچه نویسنده، تنها چهار شخصیت «رجل، عدنان، يد خشنه، محمد المحمودي» را در این مرحله از نیاز قرار داده است؛ اما جنبه‌های متفاوت آن، یعنی نیاز به روابط اجتماعی و دوستانه، نیاز به علاقه و دوست داشتن، طرد شدن و ارتباط با خانواده ترسیم می‌کند؛ با این حال هیچ‌کدام از این موارد به نتیجه‌ی مثبتی منجر نمی‌شود. در واقع نویسنده با بیان حوادثی که رخ داده، مخاطب را به واکاوی ریشه‌ی آن رهنمون می‌سازد.

نیاز به احترام^۴

نیاز به احترام به دو صورت عزت نفس (حرمت نفس) از جانب خود و تأیید از جانب دیگران، نشان داده می‌شود. عزت نفس، موفقیت، شهرت و معروفیت، اعتبار و منزلت و اعتماد به نفس از نمودهای این مرحله است. تکمیل این نیاز به فرد احساس توانمندی و کفایت، شایستگی و ثمربخشی در تمام ابعاد زندگی را می‌بخشد (شعبی، ۱۳۹۲: ۴).

تامر در برخی از داستان‌های خود شخصیت‌ها را از زوایای مختلف به تصویر می‌کشد؛ افرادی که علی‌رغم شرایط اجتماعی و فرهنگی حاکم بر زندگی‌شان، حتی با گذر زمان همچنان درگیر برآورده‌سازی نیازهای اولیه خود هستند. این نیاز به شکلی درهم‌تنیده با سایر نیازها نمایان شده است. برای مثال در داستان «مجنون»، شخصیت دانشمند «حسن ابن هیشم»، به خاطر تقابل حاکم سیاسی با علم‌آموزی و ابداع، از آزادی و امنیت سیاسی محروم می‌شود. این شرایط در چارچوب نیاز مرحله‌ی دوم مطرح می‌شود؛ اما در اثر فقدان همین نیاز در جامعه احترام و جایگاه علمی و اجتماعی او از بین رفته و مورد تمسخر و تحقیر مردم قرار می‌گیرد:

«فَعَزَلَ الْحَسَنُ بْنُ الْهَيْثَمِ مِنْ مَنْصَبِهِ...» (تامر، ۱۹۸۱: ۵۹)

«...فَوَجَدُوا بَأَنَّهُ مَازَالَ يَتَكَلَّمُ بِحِمَاةٍ عَنِ آلَتِهِ الْغَرِيبَةِ الْعَجَبِيَّةِ، فَهَزُوا رُؤُوسَهُمْ آسِفِينَ» (همان: ۶۱).

همچنین در داستان «السهرة»، شخصیت اصلی داستان مردی به نام «ابوشکور» است که افراد محله‌ای که در آنجا زندگی می‌کند، احترام و ویژه‌ای برای وی قائل هستند؛ حتی نگهبانی که مسئول تأمین امنیت آن مکان است، دستورات او را اطاعت می‌کند؛ اما این احترام به دلیل ویژگی شخصیتی برتر وی نیست، بلکه به خاطر خشونت و شهرت او به این چنین ویژگی هاست. نکته‌ی قابل توجه این است که تامر ریشه‌ی این نوع نیاز را به پدر ابوشکور و دوران کودکی او ارجاع می‌دهد؛ زیرا زمانی «ابوشکور» مورد تشویق و تحسین قرار می‌گیرد که برای تسلط بر همسالانش از خشونت استفاده کرده باشد:

«وَاللَّهِ يَا أَبُوشَكُورُ أَنْتَ سَيِّدُ الرَّجَالِ...» (همان: ۶۷)

«ولما شجَّ أَوْلَ مَرَّةٍ رَأْسَ وَلَدٍ يَكْبُرُهُ فِي السَّنِّ، كَأَفَاهُ أَبُوهُ بِشَرَاءِ حِذَاءٍ جَدِيدٍ لَهُ» (همان: ۶۹).

در چارچوب نظریه‌ی مازلو، نیاز به احترام دربرگیرنده‌ی دو سطح بنیادین است: احترام بیرونی (همچون منزلت اجتماعی، شهرت و تأیید دیگران) و احترام درونی (مانند عزت نفس، احساس شایستگی و اعتماد به خود). این نیاز، در مسیر رشد انسانی نقش اساسی ایفا می‌کند و ناکامی در تحقق آن، به بروز احساس بی‌ارزشی، حقارت و ناتوانی می‌انجامد. در مجموعه داستان «المنور في اليوم العاشر»، ساختار سیاسی سرکوب‌گر و فضای اجتماعی خشن، کرامت شخصیت‌ها را سلب نموده و آنان را در موقعیت‌هایی قرار می‌دهد که در آن‌ها مورد تحقیر، انکار یا تحمیل سکوت قرار می‌گیرند. بسیاری از شخصیت‌ها از ابراز نظر، دفاع از خود یا حفظ هویتشان محروم هستند و در نتیجه دچار فروپاشی عزت نفس می‌شوند. در جدول زیر با استخراج شواهدی از متن، جلوه‌های مختلف ناکامی در تحقق نیاز به احترام در دو سطح فردی و اجتماعی تبیین شده است:

تحلیل نیاز شخصیت (نیاز به احترام)	شاهد مثال
از بین رفتن عزت نفس و احترام شخصیت داستان در اثر بحران های جامعه	«...وَيَحْتَقُّ لَكَ أَنْ تَنَالَ الإعجابَ والاحترامَ، أنتَ خيرَ الرجالِ... لا تَعَسْ ولا تَكْذِبْ لا تَمَلِّقْ ولا تُنَافِقْ... قَبَادِرُوا إلى ضربِ ابو حسن، ثانيةً ضرباً قاسياً...» . (تامر، ۱۹۸۱: ۳۲-۴۵)
تضعیف اعتبار و احترام دانشمند به سبب خشم سلطه‌ی سیاسی	«... فَغَزَلُ الحَسَنِ بنِ الهيثمِ مِنْ مَنْصَبِهِ ... عَادَ الحَسَنُ بنِ الهيثمِ حُرّاً، فَسُرَّ النَّاسُ...» (همان: ۵۹-۶۱)
ایستادگی در برابر باورهای کهنه و نابودکننده عزت و احترام نسل جدید	«...أَنْتَ عَلَّمْتَنَا كَيْفَ نُحْنِي رُؤُوسَنَا». قَالَ الابنُ الثاني: «وَعَلَّمْتَنَا تَعْيِيلَ اليَدِ الَّتِي تَصَفَّعُنَا»... وَتُصَبِّحُ جَوَارِبَ عَتِيقَةً حِينَ نُشَاهِدُ رَكِبَةَ امْرَأَةٍ! (همان: ۶۴-۶۶)
خشونت و زورگویی دلیل احترام و عزت اجتماعی شخصیت	«... و اللّٰه يا ابوشكور أنتَ سَيِّدُ الرجالِ... فَصَرِيَّةُ ابُوهُ ضَرْباً مُؤَلِمًا وَقَالَ لَهُ الْبُكَاءُ لِنِسَاءٍ لَا لِلرِّجَالِ...» (همان: ۶۷-۶۹)

در این مرحله از نیاز همانند مرحله‌ی قبل، تامر شخصیت‌های انگشت‌شماری را درگیر نیاز به احترام و عزت نفس قرار داده است. با وجود محدود بودن شخصیت‌ها، اما کیفیت بروز نیاز به احترام بسیار متنوع است. به عنوان مثال دو شخصیت «ابو حسن» و «ابن هیشم» از این مرتبه به مراتب پایین‌تر بازمی‌گردند؛ یا در حالی‌که شخصیت «ابوشکور» دارای اعتبار اجتماعی است، ولی از درون، عزت نفس در او مشاهده نمی‌شود. در مقابل آن، فرزندان پیرمرد، نه احساس اعتماد به نفس دارند و نه جایگاهی نزد دیگران؛ بنابراین نگاه جامع و متنوعی از سطوح مختلف این نیاز در شخصیت‌ها دیده می‌شود.

نیاز به خود شکوفایی^۵

آخرین و بالاترین مرتبه‌ی نیاز انسان، شامل کشف و شکوفایی استعدادها، بروز توانایی‌ها، تکامل شخصیت، عدالت‌خواهی، شناخت خویشتن و درک مفاهیم اخلاقی است. به تعبیر مازلو «آنچه انسان می‌تواند باشد، باید بشود» (شعبی، ۱۳۹۲: ۵-۶). به نظر مازلو اگر کسی تمام مراتب نیاز را ارضا کرده باشد، ولی نتواند این نیاز را تحقق ببخشد، دچار بی‌قراری و ناخشنودی خواهد شد در واقع این نیاز باید رفع شود تا فرد به آرامش درونی برسد. شرایط ضروری برای ارضای نیاز خودشکوفایی عبارتند از: رهایی از قید و بندهای خود و جامعه، عدم انحراف توسط نیازهای پایین‌تر از مسیر، داشتن خودانگاره کافی و اطمینان از خود برای برقراری ارتباط و شناخت کافی از ضعف‌ها و نقاط قوت خود (شولتز و شولتز، ۱۳۸۹: ۳۵۱-۳۵۲). از دیگر ویژگی‌های خود شکوفایی، درک بهتر واقعیت، خودانگیختگی، سادگی و طبیعی بودن، مسأله‌مداری، حس همدردی، نیاز به خلوت و تنهایی و غیره است (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۳ و صالحی و باقری، ۱۴۰۰: ۹۸).

باوجود تنوع شخصیت‌ها در مجموعه‌ی «النمور في اليوم العاشر»، تنها تعداد محدودی از شخصیت‌های اصلی به مرحله‌ی نیاز به خودشکوفایی رسیده‌اند. به نظر می‌رسد که تامر درصدد بوده تا جامعه‌ای را به تصویر بکشد که تحت فشارهای شدید سیاسی و اقتصادی قرار دارد؛ به گونه‌ای که حتی افرادی که برای آگاهی بخشی و یاری‌رسانی تلاش می‌کنند، سرکوب یا نادیده گرفته می‌شوند و حضور آن‌ها در میان دیگر نیازها به حداقل می‌رسد.

باین حال، تامر برای ترسیم چشم اندازی از آینده، از شخصیت کودکانی بهره می‌گیرد که با وجود سن کم، در مرحله‌ی خودشکوفایی قرار دارند. بارزترین نمونه‌ی این ویژگی‌ها در شخصیت «رندا» نمایان است که ویژگی‌هایی همچون تمایل به آگاهی و یادگیری، یاری‌رساندن به دیگران، سادگی و طبیعی بودن و غیره را در وی متجلی می‌کند؛ چنان‌که می‌گوید:

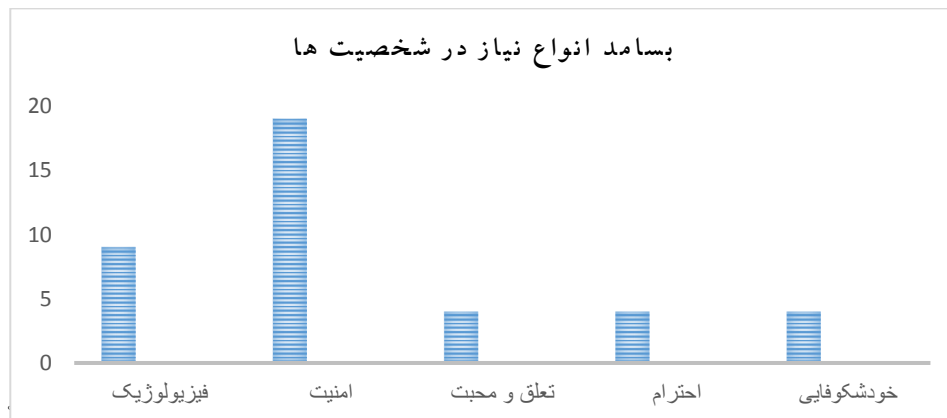
«...ضَحَكَ رندا... إِذَنْ سَتُصْبِحِينَ تَلْمِذَتِي وَأَكُونُ أَنَا مُعَلِّمَتَكَ» (تامر، ۱۹۸۱: ۸۷)
 «تَقُولُ رندا: سَأَحْضِرُ لَكَ قِطْعَةً خُبْزٍ...» (همان: ۹۰).

نیاز به خودشکوفایی، عالی‌ترین سطح از هرم نیازهای مازلو و ناظر به تحقق استعدادها، آزادی اندیشه، خلاقیت و دستیابی به معنای فردی در زندگی است. در مجموعه داستان «النمور في اليوم العاشر»، این نیاز اغلب در سایه‌ی ساختارهای سرکوب‌گر و محدودیت‌های اجتماعی ناکام می‌ماند. با این حال، برخی شخصیت‌ها با وجود سن پایین یا موقعیت‌های تحقیرآمیز، به سطحی از خودآگاهی و خودارزش‌مندی دست می‌یابند که نشان از شکوفایی درونی آن‌ها دارد. این وضعیت، در تضاد با فضای اختناق‌آلود روایت‌ها، جلوه‌ای نادر، اما برجسته از تحقق این نیاز انسانی را نمایان می‌سازد. جدول زیر با تمرکز بر شخصیت‌های داستانی، مصادیق تلاش برای تحقق خود و جلوه‌های گوناگون خودشکوفایی را مورد تحلیل قرار داده است:

شاهد مثال	تحلیل نیازشخصیت (نیازبه خودشکوفایی)
«... قال أحدُ الأولاد: أنا أضحكُ لأنَ السماءَ زرقاء...، غيرَ أنَ الأولادُ الصغارِ لم يُبالوا بأمرِ الملك...» (تامر، ۱۹۸۱: ۱۵)	مقاومت و ایستادگی نسل آینده در برابر محدودیت‌های سیاسی
«...- إِذَنْ سَتُصْبِحِينَ تَلْمِذَتِي وَأَكُونُ أَنَا مُعَلِّمَتَكَ... فَغَضِبَ رندا وَأَقْسَمَتِ أَنهَا سَتَكْرَهُ الْقِطْعَةَ... رندا: حرفُ ألفٍ يُشْبِهُ السيفَ...» (همان: ۸۷-۱۱۹)	تمایل به آموختن، نوع‌دوستی و کمک به دیگران، درک و پذیرش شخصیت در نمودهای متفاوت
«... غيرَ أَنها لم تُطعِ الأَمَرَ الملكي... ولكنَ فَرَحَهُ ما لَيْتَ أَن تَوَارَى يَوْمَ أَقْبَلَ الشَّاءَ» (همان: ۱۲۳)	خودانگیزی و مقاومت معترضان اقتصادی در برابر محدودیت سیاسی و اقتصادی
«... كُنْتُ أَمْزُحُ فأنَا سَمَكَةٌ... حَمَلَنِي إِلَى بَيْتِهِ وَهُوَ يَلْبَسُ مُتَعَبًا... وَهناكَ تَوَلَّتْ زَوْجُهُ نَقْطِيعِي بالسَّكِينِ إِلَى قِطْعِ...» (همان: ۱۲۰)	ایثار و ازخودگذشتگی برای رفع گرسنگی طبقات پایین‌تر

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، با افزایش سطح نیازها، حضور شخصیت‌ها در مراتب بالاتر کاهش می‌یابد. اگرچه در اوج سلسله‌مراتب نیازها، برخی از شخصیت‌های داستان‌های زکریا تامر دچار تنزل از مرحله‌ی خودشکوفایی به سطوح پایین‌تر می‌شوند، اما درعین حال، نویسنده زمینه‌های فکری مقاومت و امید به بهبود آینده را برجسته می‌سازد. در واقع، با وجود انتقادات تند و کنایه‌های صریح او نسبت به فرهنگ و سیاست، ترسیم شخصیت‌های قهرمان و آگاه، به‌ویژه در سنین کودکی -همچون «رندا» و «صغار یضحکون»-، نشان‌دهنده‌ی نوعی امید و نگرش مثبت به آینده است.

دورنمای کلی نیازهای بررسی شده در این بخش از مقاله در نمودار زیر به وضوح نمایش داده شده است. این نمودار روند حضور شخصیت‌ها در سطوح مختلف نیازها را ترسیم کرده و نشان می‌دهد که با افزایش سطح نیاز، تعداد شخصیت‌هایی که به آن مرحله می‌رسند، کاهش می‌یابد:

با توجه به گستردگی طیف شخصیت‌ها در مراحل مختلف نیازهای مازلو، می‌توان گفت که از مجموع چهار شخصیت اصلی که نمود این نیازها در آن‌ها مشهود است، ۹ شخصیت در مرحله‌ی نیازهای زیستی مانند غذا، پوشاک و سرپناه قرار دارند. باین حال، نوع و علت این نیاز در میان آن‌ها یکسان نیست؛ برخی از این شخصیت‌ها همواره درگیر این نیازها هستند، حتی تا سنین کهنسالی، بدون آنکه این وضعیت تأثیری بر نگرش آن‌ها بگذارد، مانند پیرمرد ماهیگیر در داستان «فریسه». در مقابل، برخی دیگر به دلیل شرایط خاص و از سر اجبار، از مراتب بالاتر نیازها به این سطح سقوط کرده‌اند، مانند مرد کاغذی در داستان «الهرب». نویسنده در داستان‌های آغازین، جامعه و عموم مردم را درگیر نیازهای ابتدایی حیات به تصویر می‌کشد و نشان می‌دهد که بخش بزرگی از جامعه همچنان در تأمین نیازهای اساسی خود با چالش مواجه است. در مرحله‌ی بعدی ۱۹ شخصیت در حیطه‌ی نیاز به امنیت قرار دارند که بیشترین فراوانی شخصیت‌ها در کل مجموعه را شامل می‌شود. فقدان امنیت سیاسی و اجتماعی، علاوه بر اینکه تعداد بیشتری از شخصیت‌ها را در بر گرفته، ریشه‌ی کمبود سایر ابعاد امنیت از جمله امنیت نظامی، اخلاقی را نیز بیان می‌کند. در برخی موارد، نیازهای زیستی شخصیت‌ها در بسترهای اجتماعی نیز نمود می‌یابد، به گونه‌ای که به نظر می‌رسد دو دسته از نیازها به صورت هم‌زمان و در یک سطح مطرح می‌شوند. برای مثال، درخواست مردم برای احداث بیمارستان و دسترسی به امکانات اولیه، نشانگر هم‌پوشانی و هم‌زمانی نیازهای فیزیولوژیک و اجتماعی است. در موقعیت‌هایی مانند درخواست مردم برای ساخت بیمارستان یا دستیابی به خدمات درمانی اولیه، در ظاهر یک نیاز زیستی (درمان و سلامت) مشاهده می‌شود؛ اما در بُعد عمیق‌تر، این درخواست حاوی مطالبه‌ای برای امنیت اجتماعی و ساختاری نیز می‌باشد. مردم نه تنها نگران سلامت جسمی خود، بلکه خواهان اطمینان از وجود نهادهایی هستند که در بحران، آن‌ها را رها نکنند. این

وضعیت نشان می‌دهد که در شرایط اجتماعی خاص، نیازها به جای طی شدن در سطوح خطی، به صورت هم‌زمان، فشرده و درهم‌تنیده بروز می‌کنند. در چنین جامعه‌ای، تأمین نیاز زیستی، وابسته به تحقق ساختارمند امنیت اجتماعی است. به عبارت دیگر، این هم‌پوشانی حاکی از آن است که انسان در بستر سرکوب‌گرانه و آسیب‌دیده‌ی داستان‌های تامر، هم‌زمان برای بقا و برای احساس امنیت تقلا می‌کند و گاه نمی‌توان این دو را از هم تفکیک کرد.

بروز نیازها در سطوح دیگر بعد از نیاز به امنیت، در شخصیت‌ها سیر نزولی پیدا می‌کند. در هرکدام از نیازهای تعلق، احترام و خودشکوفایی تنها ۴ شخصیت ترسیم شده است. در واقع پس از نیاز به امنیت، سه نیاز در سطوح بالاتر نمودار به صورت راکد و ثابت باقی می‌مانند. از بین رفتن احترام و احساس تعلق در شخصیت‌ها، غالباً به دلیل بحران‌های اجتماعی و انحطاط اخلاقی در جامعه به وجود آمده است.

با دقت در توصیفات شخصیت‌های نیازمند به خود شکوفایی، این نکته ظاهر می‌شود که آگاهی و از خودگذشتگی و مضامینی از این دست، وجه مشترک میان این شخصیت‌ها است (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۵)؛ به همین دلیل این چند شخصیت محدود بیشترین تفاوت فردی و نگرشی را با دیگران دارند.

نتایج

در پژوهش حاضر، شخصیت‌های مجموعه داستان‌های «المنور فی الیوم العاشر» اثر زکریا تامر بر اساس هرم سلسله‌مراتب نیازهای مازلو مورد تحلیل قرار گرفت و یافته‌های این پژوهش بیانگر آن هستند که:

شخصیت‌های این داستان‌ها به طور معناداری انواع مختلفی از نیازها را تجربه می‌کنند؛ از نیازهای فیزیولوژیکی و امنیتی تا نیازهای اجتماعی، احترام و خودشکوفایی. این تنوع نیازها نه تنها به عمق و غنای شخصیت‌ها افزوده، بلکه نشان‌دهنده‌ی دلالت‌های عمیق‌تری درباره وضعیت اجتماعی و روانی آن‌ها نیز می‌باشد. در واقع نویسنده با آگاهی و شناخت دقیق از لایه‌ها و طبقات مختلف جامعه، شخصیت‌هایی خلق کرده که بسیار واقعی به نظر می‌رسند. او در کنار پرداخت هنرمندانه به هر داستان، به تبیین نیازها و دغدغه‌های گوناگون افراد پرداخته و به جنبه‌های روان‌شناختی رفتارها و نیازهای بنیادین آنان نیز توجه داشته است.

با تکیه بر مباحث مطرح‌شده، می‌توان نتیجه گرفت که اکثریت شخصیت‌ها در مجموعه‌ی «المنور فی الیوم العاشر» در حیطه‌ی نیاز به امنیت قرار دارند؛ حتی در مواردی که شخصیت‌ها درگیر سایر نیازها هستند، این نیازها به نحوی با مفهوم امنیت ارتباط پیدا می‌کنند. نیاز به امنیت، جنبه‌های متنوعی دارد؛ در داستان‌های آغازین، شخصیت‌ها از گرسنگی یا کمبود نیازهای زیستی رنج می‌برند و به صورت مستقیم و با استفاده از نمادهای ساده و صریح، رفع این نیازها را از قدرت حاکم طلب می‌کنند؛ اما در ادامه، نیازهای زیستی پیچیدگی بیشتری پیدا می‌کند.

برخی از شخصیت‌ها، همچون پیرمرد ماهیگیر، به سبب اشتغال مداوم به رفع نیازهای اولیه‌ای نظیر گرسنگی، از درک یا پیگیری نیازهای سطوح بالاتر باز می‌مانند. در مقابل، شخصیت‌هایی مانند بیر و مرد کاغذی، ناگزیر نیازهای مرتبه بالاتر خود را فدای برآورده‌سازی این نیازهای ابتدایی می‌کنند. در برخی موارد، زکریا تامر با مهارت ادبی خود، شدت گرسنگی را نه تنها به‌عنوان عاملی برای به چالش کشیدن و به خطر انداختن شخصیت‌ها، بلکه به‌منزله‌ی ابزاری برای تقویت فضای سورئال داستان به کار می‌گیرد. نمونه‌های برجسته‌ی این رویکرد را می‌توان در شخصیت فقیر داستان «حین یسکر الفقراء» و راوی داستان «مغامرتی الأخيرة» مشاهده کرد.

نیازهای مرتبط با سطوح بالاتر تنها در تعداد محدودی از شخصیت‌ها نمایان می‌شوند؛ به‌عنوان نمونه، نیاز به تعلق و محبت تنها در چهار شخصیت مشاهده می‌شود که برای تحقق این نیاز تلاش می‌کنند، اما هرکدام به دلایل مختلف قربانی می‌شوند. تامر با نگاهی عمیق، این نیاز به تعلق و محبت را در ابعاد متنوعی به تصویر می‌کشد. این روند در نیاز سطح بالاتر یعنی احترام و عزت‌نفس نیز ادامه می‌یابد. تعداد شخصیت‌های مبتلا به این نیاز محدود است، اما نویسنده برای هر شخصیت، بسترهای اجتماعی و فرهنگی متفاوتی را به تصویر می‌کشد. به‌عنوان مثال، شخصیت «ابو شکور» از کودکی برای دستیابی به احترام درگیر خشونت و زورگویی است که این امر انعکاسی از پذیرش این فرهنگ در جامعه‌ای می‌باشد که در آن بزرگ شده است. همچنین برخورد تحکم‌آمیز قدرت حاکم باعث بی‌احترامی و ایجاد خدشه به اعتبار دو دانشمند می‌شود. در بالاترین سطح نیاز، تعداد شخصیت‌ها همچنان محدود است، اما نگرش روان‌شناختی تامر در توصیف این شخصیت‌ها به تدریج به روحیه‌ی مقاومت و آزادی تغییر می‌کند. این تغییر نگاه، عمق بیشتری از درک نویسنده از لایه‌های انسانی و اجتماعی را نمایان می‌سازد و نشان‌دهنده‌ی توجه او به جنبه‌های پیچیده‌تر فردی و جمعی در شرایط اجتماعی خاص است.

زکریا تامر با بهره‌گیری از نیازهای بنیادین شخصیت‌ها، فضایی اجتماعی را خلق می‌کند که به‌طور مؤثر تنش‌ها و تعارضات انسانی را به نمایش می‌گذارد. در این فضا، تلاش مداوم شخصیت‌ها برای تأمین نیازهایشان، مشکلات اجتماعی و فرهنگی جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند را نمایان می‌سازد. این تلاش‌ها به‌عنوان بازتابی از واقعیت‌های اجتماعی، به مخاطب این امکان را می‌دهد تا درک عمیق‌تری نسبت به وضعیت شخصیت‌ها و پیام‌های اجتماعی نهفته در داستان‌ها پیدا کند. آنچه از تحلیل این داستان‌ها برمی‌آید، این است که زکریا تامر نویسنده‌ای آگاه و منتقد نسبت به مسائل عصر خویش بوده است.

جامعه‌ی عربی معاصر که نویسنده در آن زیسته، تحت تأثیر بنیان‌های فکری سنتی و دینی و درگیری با تحولات سیاسی مهمی چون جنگ جهانی دوم، اشغال فلسطین و ناکارآمدی حکومت‌ها، با بحران‌های عمیق فرهنگی و اجتماعی مواجه بوده است. تامر با نگاهی تند و انتقادی، این جامعه را توصیف می‌کند؛ جامعه‌ای که

در آن، شخصیت‌ها با فقر، گرسنگی، و نیازهای اولیه دست و پنجه نرم می‌کنند و هیچ تدبیری برای رفع این معضلات انجام نمی‌شود. با این حال، آنچه تا مرز بیش از هر چیز بر آن تأکید دارد، مسأله‌ی فقدان امنیت است؛ معضلی که به نظر می‌رسد بیشتر شخصیت‌های مجموعه «النمور فی الیوم العاشر» با آن درگیر هستند.

اضطراب ناشی از فقدان امنیت در جامعه به‌طور واضح در آثار تا مرز مشاهده می‌شود. این اضطراب از یک سو به‌واسطه‌ی جنگ‌های نظامی، تعرّض به امنیت ملی و سکوت صاحبان قدرت در برابر تهدیدات خارجی و از سوی دیگر، به دلیل سرکوب و خفقان سیاسی شدید به وجود آمده است. شدت بحران امنیتی به حدی است که جامعه قادر به عبور از آن نیست و حتی نمی‌تواند حداقل امنیت لازم برای تحقق سایر نیازهایش را به‌دست آورد. همچنین، امنیت اخلاقی و انسانی، به‌ویژه در مورد زنان، به دلیل شرایط سیاسی و اجتماعی به‌شدت آسیب می‌بیند. این شرایط موجب می‌شود که شخصیت‌ها نتوانند به سطوح بالاتر نیازهایشان دست یابند یا حضورشان در این سطوح، تحت تأثیر نیاز به امنیت قرار گیرد.

با تحلیل روابط بین شخصیت‌ها، به‌ویژه شخصیت‌های اصلی و فرعی، می‌توان گفت که در سطوح ابتدایی نیازها، شخصیت‌ها تعامل و هماهنگی بیشتری دارند و در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند؛ اما با افزایش احساس نیاز به سطوح بالاتر، به تدریج این شخصیت‌ها به انزوا می‌روند و از یکدیگر فاصله می‌گیرند. شخصیت‌هایی که در سطح نیاز به احترام و عزت نفس قرار دارند، از نظر فرهنگی فاصله زیادی با عموم مردم دارند و از سوی آنان درک و حمایت نمی‌شوند. این تفاوت‌های فکری و انزوا به وضوح در مرحله‌ی خود شکوفایی نمایان می‌شود. در نهایت، زکریا تا مرز علاوه بر اینکه بحران‌ها و مشکلات موجود را نتیجه جو سیاسی حاکم می‌داند، به نقش اجتماعی عموم جامعه و ناآگاهی آنان نیز توجه دارد.

در پایان، پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران علاقه‌مند به ادبیات معاصر عربی، به بررسی ارتباط میان نظریه‌های مختلف روان‌شناسی و آثار ادبی معاصر که به‌طور عمیق از بطن جامعه برخاسته‌اند، بپردازند.

پی‌نوشت‌ها:

1. Physiological needs
2. Safety needs
3. Love and Belonging Needs (friendship, intimacy, family, sense of connection)
4. Self-esteem needs
5. Self-actualization needs

منابع و مأخذ

- پروانه، علی، سلیمی، علی وحسنی، سارا (۱۳۹۴). «بررسی تطبیقی رمانتیسیم اجتماعی در داستان کوتاه گیله‌مرد اثر بزرگ علوی و النهر زکریا تامر». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، ۵(۱۹): ۷۲-۴۶.
- تامر، زکریا، (۱۹۸۱م). *النمور فی الیوم العاشر*. الطبعة الثانية، دمشق، دار الآداب.
- حسینی اجداد، اسماعیل، (۱۳۹۶). «تحلیل ببرها در روز دهم بر اساس رویکرد گفتمان انتقادی فر کلاف». نقد و نظریه ادبی ۲(۴): ۱۱۹-۱۳۷. DOI: <https://doi.org/10.22124/naqd.2018.5833.1086>
- حسینی، شکوه السادات، (۲۰۱۲م). «رؤاد القصة القصيرة فی ایران و سوریه دراسة مقارنة». دراسات فی العلوم الإنسانية، ۱۹(۲): ۵۱-۶۶.
- زارعی، فخری، موسوی، سید کاظم و محمدی آسیابادی، علی (۱۴۰۰). «بررسی خودشکوفایی در شخصیت زال بر پایه نظریه روان‌شناختی مازلو»، ادبیات تطبیقی، ۱۳(۵۲): ۱۶۰-۱۲۱. DOI: [10.30495/pars.2022.689401](https://doi.org/10.30495/pars.2022.689401)
- سرفرازیان، سمانه، (۱۳۹۰). «القصة القصيرة عند زکریا تامر مجموعة دمشق الحرائق نموذجاً». راهنما: مجید صالح بک، دانشکده زبان و ادبیات خارجی: دانشگاه علامه طباطبائی.
- سلطانی، محمدرضا، ازگلی، محمد و احمدنیا، سیامک (۱۳۹۵). «درآمدی بر نقد نظریه سلسله‌مراتب مازلو». مطالعات رفتار سازمانی، ۵(۱۷): ۱۷۲-۱۴۵.
- صالحی، پیمان و باقری، کلثوم. (۱۴۰۰). «تحلیل شخصیت اصلی رمان آیام معه بر اساس نظریه خودشکوفایی آبرهام مازلو»، ادب عربی، ۱۳(۴): ۱۰۷-۸۷. DOI: <https://doi.org/10.22059/jalit.2021.318421.612354>
- شعبی، فاطمه (۱۳۹۲). *هرم نیازهای انسان از دیدگاه مازلو*، تهران: کتاب سبز.
- شولتز، دوان پی و شولتز، سیدنی الین (۱۳۸۹). *نظریه‌های شخصیت*، ترجمه: یحیی سید محمودی، چاپ ۷، تهران: ویرایش.
- عبدی، صلاح‌الدین (۱۴۳۰ ق). «استدعاء التراث في ادب زکریا تامر»، العلوم الإنسانية الدولية. ۱۹(۴): ۶۹-۵۷.
- کشاوری، حبیب (۱۴۰۱). «تحلیل شخصیت اصلی رمان خبز الحافی بر اساس نظریه سلسله‌مراتب نیازهای انسان آبرهام مازلو». الجمعية الإيرانية للغة العربية و آدابها، ۱۸(۶۵): ۱۴۱-۱۲۵. DOI: <https://doi.org/10.22034/iaall.2022.150513>
- لامعی گیو، احمد (۱۴۰۰). «جنس شخصیت‌ها و کارکرد تطبیقی آن‌ها در داستان‌های کودک زکریا تامر مطالعه‌ی موردی (نصائح مهملة)»، زبان و ادبیات عربی، ۱۳(۲۶): ۷۷-۹۶. DOI: <https://doi.org/10.22067/jallv13.i3.87330>
- محسنی، علی‌اکبر و قبادی، مصیب (۱۳۹۴). «انطباق تکنیک فاصله‌گذاری بر داستان رجل من دمشق اثر زکریا تامر» نقد ادب معاصر عربی، ۵(۹): ۱۲۳-۱۰۲.
- مروتی، سهراب، بهرامی، حمیدرضا و یعقوبی، مینا (۱۳۹۲). «نقد و بررسی سلسله‌مراتبی بودن نیازهای انسان در نظریه مازلو با رویکردی بر آیات قرآن کریم». پژوهش‌های علم و دین، ۴(۸): ۱۶۴-۱۲۹.
- هوگو، جان مک (۱۳۸۹). *تاریخ معاصر سوریه*، ترجمه: مژگان آموزگار، تهران: شما.

تحليل شخصيات المجموعة القصصية «النمور في اليوم العاشر» بناءً على نظرية التدرج الهرمي للحاجات عند ماسلو

ساجد زارع^{۱*}

محبوبة نظر ندوشن^۲

الملخص

يتضمن علم النفس العديد من مختلف الاتجاهات والمدارس الفكرية، ومن بينها يمكن الإشارة إلى المنهج الإنساني. نتيجةً للنقد الذي وجهه أبراهام ماسلو إلى المنهج الإنساني لنظيره فرويد، قام بتقديم أفكاره الخاصة التي أسست المنهج النفسي الإنساني. قسم ماسلو حاجات الإنسان الغريزية إلى خمس فئات، حيث تكون حاجات المراحل الأولية أكثر بساطة وأهمية. مما لن يشعر الفرد بالحاجة إلى المستوى الأعلى مادامت لم تتم تلبية حاجات المستويات الدنيا. تشمل هذه الحاجات، على التوالي: الحاجات البيولوجية، والأمنية، والاجتماعية، والحاجة إلى الاحترام، وأخيراً تحقيق الذات. أما في المجموعة القصصية "النمور في اليوم العاشر" للكاتب السوري الشهير زكريا تامر، فستعرض الظواهر والمشكلات الاجتماعية والثقافية في العالم العربي بلغة تمثيلية. بناءً على ذلك، يستعرض البحث الحالي شخصيات هذه المجموعة وفقاً لنظرية تدرج ماسلو الهرمي للحاجات، معتمداً على المنهج الوصفي التحليلي. تُظهر نتائج الدراسة أن معظم الشخصيات التي يرسمها تامر للمجتمع منشغلة بتلبية المستويات الثلاثة الدنيا من هذا التدرج الهرمي (الحاجات البيولوجية والأمنية والاجتماعية)؛ وفي المقابل، فإن الشخصيات التي تمكنت من بلوغ المستويات العليا أو تسعى إليها (الحاجة إلى التقدير وتحقيق الذات) تفتقر إلى المكانة اللائقة والمناسبة ضمن النسيج الاجتماعي المتمثل في القصة. في واقع الأمر، يصور تامر بقلمه أجواء تتجلى فيها بوضوح التوترات والصراعات الاجتماعية في حين لا يُبدل أيّ جهد يُذكر لمعالجتها أو رفعها.

الكلمات المفتاحية: أبراهام ماسلو، نظرية التدرج الهرمي للحاجات، زكريا تامر، النمور في اليوم العاشر.

۱- أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة يزد، يزد، إيران.

۲- طالبة الماجستير في فرع اللغة العربية وآدابها بجامعة يزد، يزد، إيران.